

Jorge Martí

Tal vegada no hi hagi una ciutat més literària que Venècia. Venècia sol trasbalsar la imaginació dels artistes de tota mena que s'hi acosten. Escriptors tan diferents entre si com Henry James, Marcel Proust, Ernest Hemingway, Paul Morand o Joseph Brodski, han dedicat a la ciutat pàgines memorables, plenament conscients de la impossibilitat de copsar amb paraules les raons objectives d'una fascinació que va més enllà de la bellesa intrínseca dels seus carrers d'aigua i de les decrepites façanes dels seus palaus. Josep Pla, al seu canònic *Cartes d'Itàlia*, recorda una ciutat que entra directament pels sentits, no per l'intel·lecte: primer, el silenci, a penes pertorbat pels "vaporetts", un silenci que ens trasbalsa, acostumat al renou habitual d'una ciutat moderna i que sembla traslladar-nos a una altra dimensió del temps; i, en segon lloc, els colors, sobretot a l'estiu, quan la llum multiplica les tonalitats dels edificis, duplicades sobre la superfície irissada de l'aigua dels canals. (Pla rebutja el mite romàntic de la bellesa hivernal de la ciutat; jo he tingut la sort de comparar i us puc garantir que Pla té raó: Venècia, encara que envaïda de turistes, és molt més bella sota el sol de l'estiu.)

Sembla, doncs, inevitable, que un art com el cine (adreçat abans als sentits que a l'intel·lecte), s'interessés, des dels seus començaments, per aquesta ciutat. Ja al 1896, Albert Promio, operador dels germans Lumière, va rodar unes primeres seqüències sobre Venècia, una sèrie de vistes més pròximes al documental que al cine, d'un valor merament testimonial. Però no serà fins al 1927 que trobem la primera pel·lícula d'importància rodada íntegrament a Venècia: *Casanova*, d'Alexander Volkoff. Basada molt lliurement en les memòries del famós aventurer venecià, la sumptuosa estètica de la pel·lícula s'inspira a parts iguals en la fotografia del cinema expressionista i en el barroquisme, tenyit de subtil erotisme, de certs pintors simbolistes, com Gustave Moreau. Aquesta extraordinària cinta de Volkoff és sens dubte molt superior a qualsevol altra aproximació cinematogràfica posterior al personatge de Casanova, com l'irregular film de Luigi Comencini *Infanzia, vocazione e prime esperienze di Giacomo Casanova, veneziano* (1969), o la totalment fallida *Casanova* (1976) de Federico Fellini, possiblement una de les seves pitjors pel·lícules.

El cine i la literatura sobre Venècia han mantingut sempre una estreta relació. En aquest sentit s'han de citar dos films memorables de Luchino Visconti: *Senso* (1953), una turmentosa història d'amor entre una patricia veneciana, la comtessa Serpieri (interpretada per Alida Valli) i un tinent de l'exercit d'ocupació austríac, basada en un relat breu de Camilo Boito, i l'arxiconeguda *Mort a Venècia* (1970), concebuda a partir del relat homònim de Thomas Mann. *Mort a Venècia*, rodada quasi totalment al Lido, a la seva platja de sorra fosquíssima i al famosíssim Grand Hôtel des Bains, excepte alguns exteriors filmats a la mateixa Venècia, ens presenta, sota els acords de la música de Mahler, la tèrbola fascinació que el director d'orquestra (escriptor a la novel·la de Mann) Gustav von Archembach (Dick Bogarde) sent per l'adolescent Tadzio. Archembach morirà somiant amb la inefable bellesa de Tadzio, qui, d'aquesta manera, assoleix una forta càrrega simbòlica.

Mort a Venècia s'inscriu dins la tradició que considera la decadència física de Venècia, la seva decrepitud, com l'escenari adient per la mort, llegenda iniciada pels primers visitants romàntics de la ciutat (Byron i Shelley) i que sembla que la mateixa ciutat s'ha esforçat a confirmar. (Pensem en el gran nombre d'artistes que han mort a Venècia i que estan enterrats a l'illa de San Michele: Wagner, Ezra Pound, etc.) Dues pel·lícules que s'aprofiten d'aquest mite i el recreen des de perspectives ben diferents són el drama d'Enrico Maria Salerno *Anónimo Veneciano* (1970), pel·lícula que, tal volta, no sigui res de l'altre món, però que no puc recordar sense emoció, i *Amenaza en la sombra*, film de terror psicològic rodado a principis dels setanta pel, fins aleshores, operador de càmera Nicolas Roeg. *Amenaza en la sombra*, protagonitzada per Donald Sutherland i Julie Christie, encara que és una pel·lícula menor, massa deutora de certa moda experimentalista, aconsegueix crear un clima d'angoixa notable, amb un aprofitament molt intel·ligent d'escenaris poc coneguts de la ciutat, entre els quals destaca l'església de San Nicolò dei Mendicoli i els carrers adjacents, un dels racons més suggerents de la ciutat i, en canvi, pràcticament mai visitat pels turistes.

Però Venècia és també San Marc, el Palau Ducal, el Florian i, per suposat, el Gran

Canal, un conjunt urbà que, inevitablement, provoca la impressió de constituir un decorat de mida natural. El visitant que accedeix per primera vegada a la Piazza i seu a una taula del Quadri té sovint l'estranya i pertorbadora sensació de trobar-se dins d'una postal. Aquesta impressió, prou coneguda pels "vedutisti" venecians del XVIII, com Canaletto o Guardi, és el secret de l'encant de *Vacaciones en Venecia* (1954), el famós melodrama de David Lean, en el qual la història d'amor central és inseparable de

Mort a Venècia (1971)

les impressions visuals que els llocs més prestigiats de la ciutat desperten dins la ment de la ingènua protagonista, Katharine Hepburn. Pel contrari, l'enrevessat i intel·ligent argument policíac de *Mujeres en Venecia* (1965), una de les darreres produccions de Joseph L. Mankiewicz, encara que filmat a Venècia, prescindeix curiosament dels exteriors.

Les dimensions d'aquest article m'impedeixen ser exhaustiu. Caldria parlar amb més deteniment d'altres pel·lícules d'interès com *Identificación de una mujer* (1982) de Michelangelo Antonioni, *Eva* (1962) de Joseph Losey, etc., que han pres també Venècia com a font d'inspiració. La llista seria massa llarga. Únicament com a dada curiosa, és probable que el lector recordi dues pel·lícules molt superflues, però de gran èxit en el seu moment: *Moonraker* (1979) i *Indiana Jones y la última cruzada* (1988) de Steven Spielberg, en què, tant Roger Moore com Harrison Ford, protagonitzen sengles persecucions en llanxa motora, al Gran Canal i al Canal de la Giudeca, respectivament. Llàstima que cap de les dues hagi tret major profit del privilegi d'haver estat rodades a una de les ciutats més belles i fascinants del món. □